

POLICENTRIŠKA URBANISTINĖ STRUKTŪRA – STRATEGINIS LIETUVOS IR ES PRIORITETAS

Zigmas Jonas Daunora

*Urbanistikos katedra, Vilniaus Gedimino technikos universitetas
Trakų g. 1/26, LT-01132 Vilnius, Lietuva. El. paštas urbkat@ar.vgtu.lt*

Įteikta 2007 10 18

Santrauka. Nagrinėjamos miestų ir jų sistemų policentriškos plėtros sąlygos. Iškeliama kai kurios prielaidos galimai Lietuvos regioninės struktūros korektūrai, atsižvelgiant į pakitusias išorinės sąveikos kryptis bei demografinio potencialo raidos tendencijas. Samprotavimai paremti mokslo ir pasaulinės praktikos patvirtintomis nuostatomis, kurios dar 1957 m. buvo pradėtos diegti Lietuvos gyvenviečių sistemoje ir išlieka veiksmingu instrumentu darniai plėtojant šalies socialinį, kultūrinį ir ekonominį potencialą.

Reikšminiai žodžiai: šalis, regionas, miestas, urbanistinė struktūra, policentriška plėtra.

Įvadas

Valstybės teritorijoje sutelkto kultūrinio, gamtinio ir demografinio potencialo racionalus naudojimas stiprina jos ekonominę galią, skatina visuomenės raidą, stabilizuoja ekosistemą. Įvairiuose teritoriniuose lygmenyse visuomeninius procesus veikia gyvenamųjų vietovių integracija. Viena vertus, ji verčia nagrinėti miestus ir kaimo gyvenvietes kaip bendrą sistemą, kita vertus, kelia uždavinį apibrėžti sąlygas, kurios leistų įvertinti ir tobulinti integracinius procesus rengiant miestų bendruosius planus. Populiarios sąvokos *subbalansuota, darni, tvari plėtra* gerai atspindi būtinybę siekti pusiausvyros šalies urbanistinėje raidoje, tačiau yra pernelyg abstrakčios, kad jas galima būtų laikyti gyvenviečių sistemos struktūrinių elementų koordinuotos plėtros instrumentu, ypač kai miestai, jų įtakos zonos ir regionai gali skirtis savo dydžiu, plėtros galimybėmis, įvairiais geografiniais ir demografiniais ypatumais. Svarbus yra šalies ekonominės galios veiksnys ir vyriausybės aiškios ir nuoseklios regioninės politikos nuostatos. Jos Lietuvoje dar nėra tvirtos [1], o kartais atrodo net paradoksaliai dviprasmiškos [2] iš dalies dėl to, kad konkreti miestų ir rajonų planavimo veikla, anksčiau telkusi mokslo bei praktikos profesionalus ir sukūrusi savitą šalies mokyklą, jau keliolika metų yra palikta likimo valiai. Likvidavus ją kuravusių institucijų Statybos ir urbanistikos ministeriją, ši veiklos sritis tapo tarsi nebereikalinga. Ji išnyko ir iš mūsų mokslo klasifikatorių. Miestų bei rajonų planavimo discipliną pakeitė aiškesnis turinio, planavimo patirties ir tradicijų bei analogo Europoje neturinti *kraštovark*. Atrodo,

kad, tik sulaukus terminuotos ES finansinės paramos, imta galvoti apie savivaldybių (miestų ir rajonų) bei apskričių (regionų) teritorijų planavimo svarbą, bandoma skubotai gelbėti situaciją. Tuo pat metu iš naujo pradedama diskusija apie šalies teritorijos valdymo modelį. Idėjų nestinga. 1994 m. įtvirtintą policentrišką regioninę struktūrą vieni siūlo pertvarkyti pagal įvairiai interpretuojamą kažkada buvusį etninių žemių išsidėstymą, kitiems kyla mintis imtis administracinių rajonų smulkinimo ar apskričių naikavimo, pan. Tai reikštų, kad Lietuvoje (kaip ir visose ES šalyse) egzistuojanti regioninė struktūra būtų keičiama į vieno centro modelį su gerai žinomomis nutolusių nuo sostinės teritorijų socialinės ir kultūrinės degradacijos bei depopuliacijos problemomis. Tikimasi, kad taip būtų ugdoma vietos bendruomenių iniciatyva, nors greičiausiai tai tik paskatintų stichinius procesus ten, kur reikia aiškumo ir plėtros nuoseklumo.

Nepaisant to, reikėtų pripažinti, kad kai kurie mūsų regioninės struktūros tobulinimo klausimai yra aktualūs. Jie susiję su europine integracija ir verčia galvoti apie ateitį, taikytis prie kintančių sąlygų. ES respektuojama tvari ir koordinuojama regioninė plėtra yra valstybės lygmens uždavinys. Bent iki to meto, kai apskritys taps savarankiška ir tvirta šalies struktūros dalimi. Šio straipsnio tikslas – glaustai prisiminti mokslo nustatytus dėsningumus, pagal kuriuos formuojasi regioninė gyvenviečių sistema, aptarti jos centrų koordinuotos plėtros sąlygas, iškelti kai kurias prielaidas galimai šalies teritorinės struktūros korektūrai, atsižvelgiant į pakitu-

šias išorinės sąveikos kryptis ir demografinio potencialo raidos tendencijas. Metodškai mūsų samprotavimai yra paremti mokslo pripažintais ir praktikos patvirtintais policentriškos urbanistinės struktūros privalumais, kurie 1967 metais prof. K. Šešelgio buvo apibrėžti *Lietuvos vieningos apgyvendinimo sistemos (VAS)* koncepcijoje ir kurie iki šiol išlieka aktualūs ir plačiai atspindimi įvairiose Europos Sąjungos regioninės plėtros programose (*VASAB, INTERREG, NUTS, ESPON*, kt.).

Miesto urbanistinės plėtros dėsningumai ir proceso reguliavimo galimybės

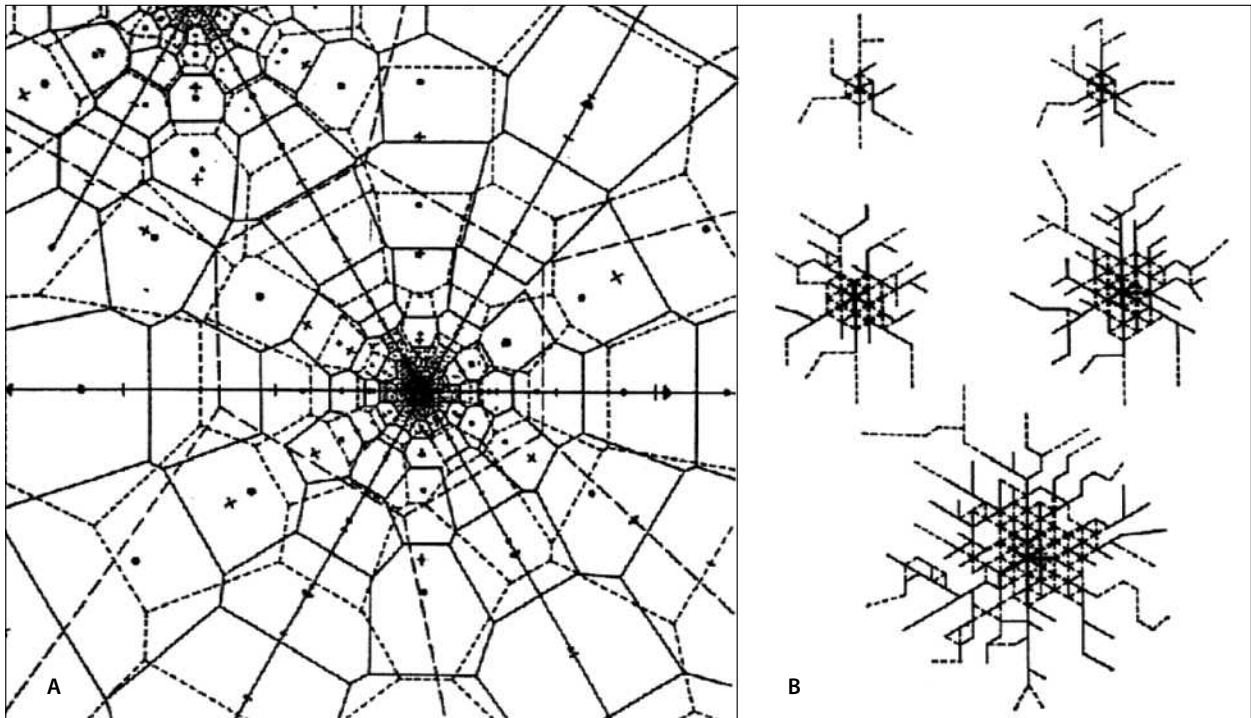
Regiono gyvybingumui, rangui šalies struktūroje, plėtros perspektyvoms didelės įtakos turi miesto-centro socialinis ir kultūrinis potencialas, jo išorinės sąveikos sąlygos. Koordinuota urbanistinė plėtra būtina visose sistemos grandyse, tačiau regiono struktūroje ši problema iškyla pirmiausia svarbiausiems šalies miestams – nacionalinio lygmens gyvenviečių sistemos centrams, subcentrams ar regionų (apskričių) centrams [3]. Tai potencialūs metropoliniai ar dideli išvystyti ir vystomi miestai, turintys sudėtingą istorinės raidos suformuotą plano struktūrą, pasižymintys augančia įtaka regione, šalyje ir už jos ribų. Formali šių miestų administracinė riba skiria juos nuo gretimų kitos administracijos valdomų rajonų teritorijos, kuri su miestu yra glaudžiai susijusi ūkiniais ir kultūriniais saitais ir turėtų būti plėtojama pagal bendrus su miestu planus. Tik taip galima užtikrinti formuojamų regionų integralumą ir palankias funkcionavimo sąlygas. Todėl administracinė savivaldybių riba neturėtų būti kliūtis regioninės struktūros integraciniams procesams, lemiantiems regiono kultūrinį ir ekonominį konkurencingumą. Juo labiau, kad privataus nekilnojamojo turto ir rinkos ekonomikos sąlygomis administraciniai barjerai vis labiau praranda buvusią reikšmę. Teritorijų planavimo ir jų plėtojimo aspektu svarbesnės tampa struktūrinės ribos, žyminčios žemės naudojimo intensyvumo, paskirties, kultūrinės vertės, kt. teritorijos ypatumus. Telkiantis į daugiau ar mažiau vientisą kompaktišką struktūrą veiksnys yra didmiesčio centrinis branduolys. Dėl daugiafunkcinės sandaros ir sutelktų jame svarbiausių kultūros, finansų, valdymo, verslo, kt. institucijų centrinis didmiesčio rajonas tampa atskaitos punktu vertinant kitas miesto ir užmiesčio dalis. Pastebėta, kad su centru susijęs visuomeninio prestižo veiksnys tiesiogiai veikia nekilnojamojo turto kainos pasiskirstymą, kuria apie centrinį miesto rajoną koncentriškai besiskleidžiančias zonas. Didėjant atstumui iki centro, jose mažėja nekilnojamojo turto kaina ir su tuo susijęs jų investicinis

patrauklumas bei teritorijos naudojimo intensyvumas, taip pat daugiafunkciškumas, urbanistinės struktūros, kitų antropogeninių elementų koncentracija [4]. Šis dėsningumas reiškiasi mieste, už jo ribų ir tęsiasi, iki susiduriama su konkuruojančiais gretimų centrų traukos laukais (1 pav., A, B [5, 6]).

Aptariami dėsningumai daro tiesioginį poveikį užstatytos miesto dalies formai, bendruoju atveju artimai apskritimui. Pakeisti ją (jeigu nekalbame apie anksčiau komandinės ekonomikos sąlygų sudarytas išimtis) gali tik plėtros kelyje sutinkamos kliūtys, pvz., kalnų slėniai, miškų masyvai, jūrų pakrantės, struktūrizuojami ypač tankaus apgyvendinimo konglomeratai, pan. Koncentriškos plėtros tendencija jau matoma ir mūsų didmiesčių Vilniaus, Kauno, Šiaulių naujausioje (po 1990 m.) plėtroje, naujųjų statybų sklaidoje Klaipėdos, Panevėžio, kitų miestų struktūroje. Šį dėsningumą ypač akivaizdžiai atspindi nuoseklios plėtros sąlygas turėję senieji Vakarų Europos centrai (2 pav., A, B [7]).

Tam tikrą dydį pasiekęs ištisinis ir tankus didmiesčio užstatymas, tolstant nuo centro praranda kai kuriuos tokios plėtros privalumus – auga centrinio rajono ir į jį vedančių magistralių perkrova, didėja atstumai iki gamtinių priemiesčio teritorijų. Tai viena iš miesto struktūrinės plėtros ribų, kuri keičia ištisinę plėtrą į policentrišką branduolių struktūrą. Galimi tolesnės plėtros būdai urbanistikos teorijoje gerai žinomi bei plačiai taikomi praktikoje: 1 – centro funkcijų decentralizavimas formuojant periferinius branduolius; 2 – ištisinio užstatymo nutraukimas kuriant apie miestą žaliajį žiedą ir plečiant naujus urbanistinius branduolius už jo ribų, prie svarbesnių į išorę vedančių kelių; 3 – sektorinė plėtra su žaliaisiais intarpais tarp jų ir plačios priemiestinės zonos susidarymu.

Įvairūs teoriniai miesto decentralizuotos plėtros modeliai pasirodė XIX a. antrojoje pusėje. Tarp jų išsiskiria Ernesto Brucho ateities Berlyno modelis (1870 m.) su žaliojo žiedo juosta, atrodantis labai šiuolaikiškai, nors tuo metu dar nebuvo įgyvendintas [8]. Vieni pirmųjų (1910 m.) šiomis idėjomis susidomėjo austrų urbanistai, kurie pasiūlė taikyti jas decentralizuotai Vienos plėtrai [9]. Jų neatsisakyta iki šiol – žaliojo žiedas Vienos struktūrinės plėtros planuose tebėra svarbus. Vėliau žalieji žiedai bei pleištai matomi daugelio didmiesčių struktūroje, tačiau ypač plačiai šis modelis yra taikomas Anglijos urbanistikoje. Šioje šalyje žalieji metropoliniai žiedai, pradėti formuoti dar 1930 metais, dabar užima apie 12 proc. šios šalies žemės paviršiaus ir nesirengiama jų atsakyti, nors gyventojų tankis ir žemės kaina čia gerokai didesnė negu Lietuvoje [4]. Šis urbanistinės plėtros modelis padeda išvengti neigiamų chaotiškos

1 pav. Koncentrinės miesto plėtros dėsningumai: A – rinkos zonų transformacija veikiant aglomeraciniams procesams [5, 6]; B – gatvių tinklo plėtros apie centrinį miesto branduolį modelis [5]

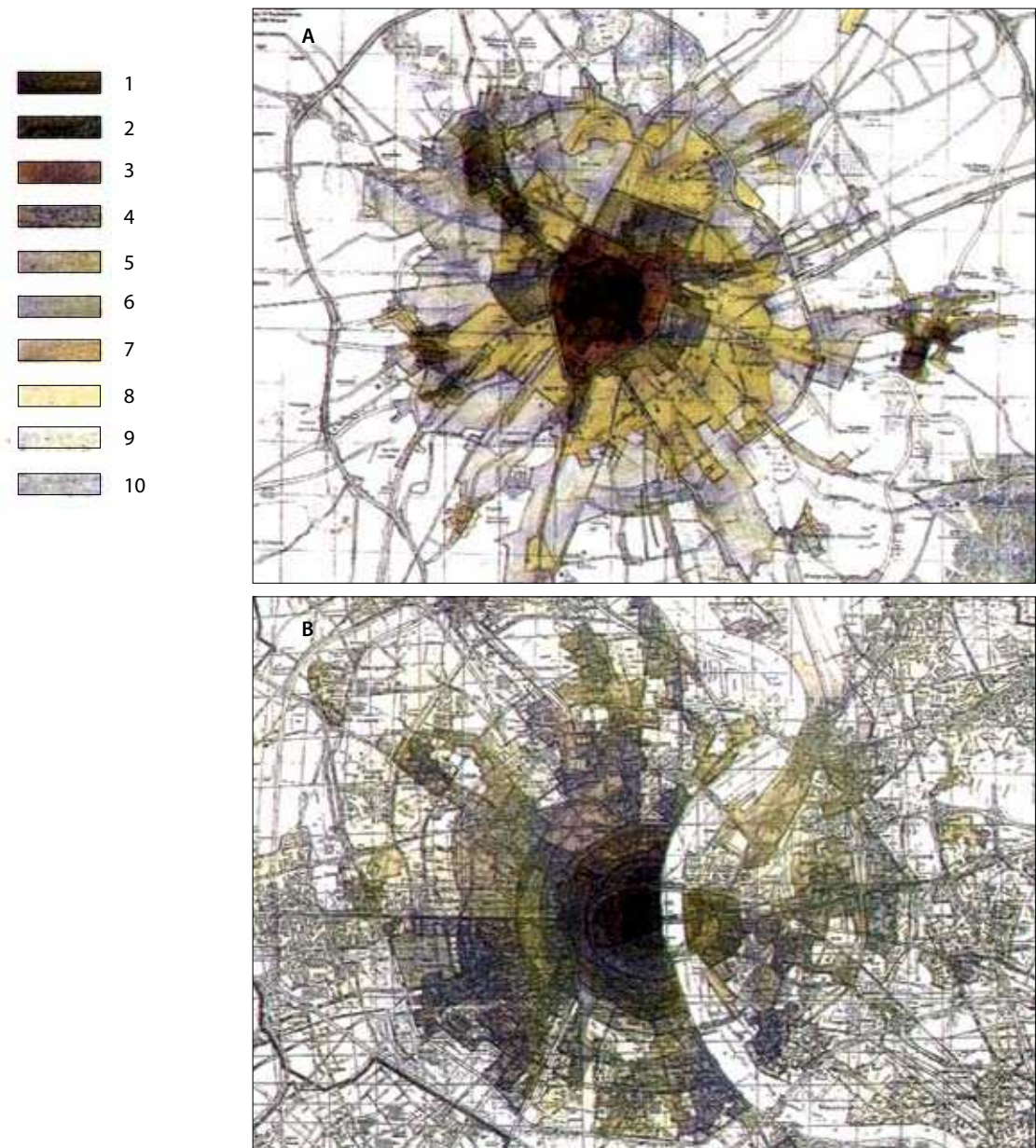
Fig 1. Regularities of concentric urban development: A – transformation of market areas under the influence of agglomeration processes [5, 6]; B – model of street network development around central city core [5]

dispersinės, naikinančios gamtinę didmiesčio aplinką plėtros pasekmių ir leidžia racionaliau vystyti priemiestyje susisiekimo, inžinerinę ir socialinę infrastruktūrą.

Naujausiose Europos urbanistinės plėtros strategijose [10] keliami panašūs uždaviniai – lokalizuoti didmiesčio išorinę plėtrą aiškiai apibrėžtose teritorijose, vadinamose perlais, stabdyti urbanistinę plėtrą (*urban sprawl*) šalia svarbių tarp miestinių komunikacinių koridorių, imtis žygių prieš miestų suaugimą į ištisinį darinį. Šių principų taikymo pavyzdys gali būti Švedijos teritorijos perspektyvinio plano vizijoje taikomas urbanistinio karkaso konstravimo principas (3 pav.). Jame parodyta galima urbanistinių branduolių plėtros strategija. Čia tranzito koridoriai ir lokalinės jungtys turi aiškiai skirtingą paskirtį ir kontakto su aplinka pobūdį. Centrinis miesto branduolys ir priemiesčio rajonai yra vienos struktūros dalys; miesto centras yra regioninės ir lokaliųjų ašių susikirtimo ir viešojo transporto srautų persiskirstymo taškas [11]. Verta pastebėti, kad LR teritorijos 2002 m. bendrasis planas šiais aspektais deklaruoja priešingą strategiją. Urbanistinio karkaso schemoje mūsų didžiųjų miestų tarp miestai rodomi kaip priešpriešinės centrų potencialo jungtys su plačiomis šalia jų esančiomis urbanistinės koncentracijos

zonomis [12]. Ši nuostata, mūsų manymu, yra ydinga, nes svarbiausios šalies tarp miestinės magistralės gana greitai gali netekti eismo saugumo ir lietuviško kraštovaizdžio apžvalgos galimybių – svarbių tarptautiniam turizmui ir susisiekimo sistemos funkcionalumui sąlygų. Vietoj to turėsime ištisines pakelės statinių ar nedidelių jų kompleksų formuojamas juostas, būdingas ekonomiškai atsilikusioms šalims.

Planuojama koordinuota miesto ir priemiesčio plėtra formuojant bendrą jų struktūrą – urbanistinę ir gamtinę karkasą, socialinę infrastruktūrą, kt. – ne visur lengvai pasiekiamą. Tai priklauso ne tiek nuo miesto plano struktūros tipo (*statiškos* ar *dinamiškos*), kiek nuo skiriamų tam savivaldos institucijų ir valstybinių žinybų dėmesio bei pastangų. Pvz., geras tokios plėtros planavimo galimybes demonstruoja artimi mums miestai Berlynas, Viena, Ryga. Lietuvos sostinei tai sekasi sunkiau [13–15]. Vilniaus 2006 m. bendrajame plane po abejotinos vertės įvadiniių Vilniaus potencialo Europos ir Baltijos regione schemų einama prie vidinės miesto struktūros sprendinių miesto administracinėmis ribomis apibrėžtoje teritorijoje, nepaisant to, kad miestas jau yra laikomas metropoliniu ES centru. Metropolinio arealo ir priemiesčio formavimo dalykai paminimi trumpai, tarsi čia nebūtų susisiekimo,

2 pav. Koncentriška įvairaus laikotarpio (X–XX a.) Briuselio miesto (A) ir Kelno miesto (B) užstatytų teritorijų plėtra; 1–10 – augimo žiedai [7]

Fig 2. Concentric development of built-up territories of Brussels (A) and Cologne (B) during different periods (10th – 20th cent.); rings of growth [7]

inžinerinės infrastruktūros plėtojimo, kultūrinio kraštovaizdžio apsaugos, gyvenamųjų kompleksų plėtros reguliavimo, kt. problemų, kurios kitur (pvz., Rygos perspektyvinėje plėtroje) įgauna aiškią formą (4 ir 5 pav.). Tačiau tai ne vien planuotojų, bet ir miesto bei apskrities vadovų kompetencijos reikalas. Apskritis administracijos vaidmuo ypač svarbus derinant savivaldybių interesus didžiųjų miestų priemiesčio teritorijų bendrojo planavimo metu (apskričių bendrieji planai yra pernelyg smulkaus mastelio ir juose nagrinėjamos bendresnės regiono socialinės, ekonominės, ekologinės

ir funkcinės plėtros problemos). Deja, vis daugiau valdymo svertų suteikiant ministerijoms, apskritims lieka tik priežiūros funkcijos. Atrodo, kad savųjų regionų socialinio ir ekonominio vystymo klausimai, jų konkurencingumas ir savarankiškumas mūsų valstybėje nėra pirmos eilės dalykai. Čia galima prisiminti, kad, įteisindama Lietuvoje regioninę sistemą (t. y. 1994 metais įkurdama apskritis), Vyriausybė savo 1997–2000 metų veiklos programoje įsipareigojo įgyvendinti valstybės valdymo decentralizaciją, perduodant apskritims daugelį ministerijų funkcijų [16]. Vėlesnėje (2001–2004

metų) veiklos programoje šių nuostatų jau nėra [17]. Vyriausybės 2006-07-03 Nutarimas „Dėl LR architektūros politikos kryptių įgyvendinimo 2006–2010 metų priemonių patvirtinimo“ ir toliau akcentuoja kultūros paveldo ir gamtos apsaugos užduotis, nors problemas kuria padrika urbanistinė plėtra, kuri išigali dėl tinkamai neapibrėžtų urbanistinio projektavimo ir planavimo normatyvų.

Policentriška šalies teritorijos urbanistinės struktūros plėtra

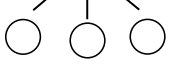

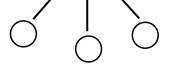
Dėmesys regionui, kaip ES šalių teritorinės struktūros elementui, akivaizdžiai didėja. Regioninės struktūros raida tampa šalims iškylančių problemų arba pasiekimų rodikliu. Svarbiausia problemų sprendimo priemonė išlieka policentriškos gyvenviečių sistemos vystymas. VDU profesorius V. Stauskas, dalyvavęs ES urbanistinės plėtros specialiosios komisijos pasitarime Briuselyje 2001 m., pažymi, kad pasitarime priimta dokumente ypač iškelta policentriškumo kryptis, kaip vienodai perspektyvi miesto, regiono ir visos šalies mastu. Todėl ES skatina programas, skirtas ne aglomeracijų ar metropolijų vystymui, o mažesniųjų miestų plėtrai [18]. Akivaizdu, kad mūsų žiniasklaidoje pasitaikantys aprioriškai tvirtinimai apie tariamas milijardines ES investicijas į Lietuvoje populiarinamo „dvimiesčio“ projektą prasilenkia su prioritetinėmis Europos urbanistinės plėtros nuostatomis ir tėra tuščia frazė.

Pirmieji Lietuvos urbanistinės struktūros policentriškos plėtros pamatai padėti 1957 m., tuometinei šaliai Vyriausybei patvirtinus grupės mažųjų miestų ugdymo ir didžiųjų miestų augimo apribojimo strategiją [19]. Šis politinis sprendimas rėmėsi nemažos grupės Lietuvos mokslininkų, vadovaujamų prof. K. Šešelgio, sukurta policentriškos gyvenviečių sistemos moksline koncepcija, pagarsėjusia už šalies ribų tiek patikima moksline argumentacija, tiek numatytų tikslų realizavimo sėkme (1 ir 2 lentelės).

Lietuvos pirmoji rajoninio planavimo schema to meto SSRS buvo išskirtinis reiškinys, nes čia vyravo plačių užmojų ir koncentruotos urbanizacijos apologetų (N. Baranovo, J. Bočiarovo, O. Kudriavcevo, N. Miliutino, kt.) formuojama politika, kuriai *decentralizacija* atrodė svetima ir net pavojinga sąvoka. Tačiau koncentruota plėtra, kėlusi daugelį socialinių, ekonominių ir ekologinių problemų, kurios tapo ypač ryškios sėkmingos Vakarų Europos šalių raidos fone, privertė SSRS strategus pripažinti policentriškos plėtros privalumus. Nors tai liko tik deklaracija, Lietuva, vienintelė iš SSRS respublikų, tuo sėkmingai pasinaudojo. Dabar kai kada pasigirstantys teiginiai, kad Lietuvos regioninės sistemos formavimo pasiekimai buvo įmanomi tik dėl direktyvinės to meto ekonomikos, nėra tikslūs. Puikiu, dar įspūdingesnės decentralizuotos plėtros, pavyzdžiu gali būti Austrija. Kaip žinoma, ši valstybė susikūrė 1918 metais, po imperijos griūties. Jos teritorija kiek didesnė nei Lietuvos – 83,86 tūkst. km². Ji sudalyta į 9 federacines žemes (regionus). Mūsų svarstomos problematikos

1 lentelė. Lietuvos teritorijos apgyvendinimo sistemos (VAS) modelis [19]

Table 1. Model of uniform settlement system in the territory of Lithuania [19]

Struktūrinių sistemos elementų lygiai	Sistemos struktūrinių elementų tarpusavio ryšiai	Kiekybiniai sistemos elementų rodikliai				
		teritorinių vienetų			teritorinių vienetų centrų	
		skaičius	plotas, km ²	gyventojų skaičius, tūkst.	Pasiekiamumas, val. kelio	gyventojų skaičius, tūkst.
I Respublika		1	65 000	≥300	–	>500
II Regionas		10	6 500 (vidutinis)	≥200	2,0	≥50
III Rajonas		36	1 800 (vidutinis)	≥30	0,5–0,75	≥10
IV Teritorinis mikrorajonas (grupė ž. ū. gyvenviečių)		250	150	≥3	0,25	≥1

2 lentelė. Miestų raidos pokyčiai, pasiekti realizuojant 1964 metų Lietuvos rajoninio planavimo schemą [20]
Table 2. Changes in development of cities when realizing regional planning scheme of Lithuania in 1964 [20]

Miestai (1990 m.)	Gyventojų skaičius, tūkst.	Lyginamasis svoris, %	Augimo sparta 1990 m., %	
			palyginti su 1970 m.	palyginti su vidutiniu miestų augimu
Dideli išvystyti (2)	1 022,2	40,1	150,9	-11,1
Dideli (3)	482,8	18,9	157,6	-4,4
Vidutiniai (16)	522,7	20,6	198,1	+36,1
Maži (94)	521,7	20,4	148,0	-14,0
115	2 549,7	100,0	vid. 162,0	

kontekste didžiausią įspūdį daro šios šalies, kurios sostinė, panašiai kaip ir Vilnius, užima ypač asimetrišką padėtį, nuoseklios, nuo valstybės susikūrimo vykdomos decentralizuotos urbanistinės politikos pasiekimai: per pastaruosius 9 dešimtmečius Vienos miesto gyventojų skaičius sumažėjo nuo 2,1 mln. iki 1,6 mln. Tuo pačiu metu intensyviai ugdant 4 periferinių federacinių žemių centrus, pasiekta didesnio jų tarptautinio vaidmens ir tuo sukurta atsvara galingai greta esančio Miuncheno įtakai. Šiandien Austrija yra labai tvirtos ekonomikos federacija – pripažintas tarptautinės politikos ir kultūros dalyvis su išaugusiu nuo 6,5 mln. (1923 m.) iki 8,1 mln. (2001 m.) gyventojų skaičiumi ir grupe pasaulyje žinomų centrų (3 lentelė).

Naujųjų regionų formavimo Lietuvoje priešininkų, matančių šalyje tik 5 didžiuosius miestus ir atitinkamai dalijančių šalį nekreipiant dėmesio į didelį (iki 150 km) kai kurių rajonų atstumą iki aptarnavimo centrų, niekada netruko. To priežastys, mūsų manymu, glūdi skirtingoje regioninio centro formavimo sampratoje. Sovietinis rajoninis planavimas rėmėsi gamybos funkcijų ir dirbančių šioje sferoje gyventojų skaičiaus tiesiogine įtaka miesto plėtrai, pagal tai sprendžiant ir apie jo funkcijas gyvenviečių sistemoje. Miesto išorinės

reikšmės rodikliu laikyta švytuoklinė darbo migracija. To meto pigiems energetiniams ir demografiniams resursams neprilygo jokie kiti ištekčiai, todėl šiomis nuostatomis besiremią specialistai, nelaikydami to trūkumu, apie didesnę miestą brėžė didesnę regioną, apie mažesnę – atitinkamai sumažintą. Tačiau dar tebegyvenę prieškarinio europinio patirtimi mokslininkai S. Stulginskis, K. Šešelgis, M. Kleinas, S. Jaruševičius, V. Januševičius, kt. mažiau paisė sovietinės urbanistinės logikos. Jiems miestas – tai visų pirma kultūrinių, socialinių, finansinių, techninių, pan. paslaugų centras. Tuo jis svarbus žemesnio hierarchinio rango aplinkinių gyvenviečių tinklui. Šioje sampratoje miesto gyventojų skaičius nėra lemiamas veiksnys, nes išorines funkcijas vykdo ne pramonėje dirbantys žmonės, o išplėtos paslaugų funkcijos. Jas efektyviausia telkti patogiam susisiekimo požiūriu lokalinės gyvenviečių sistemos taške. Todėl, norint šalies gyvenviečių sistemoje turėti panašias gyventojų socialinio, kultūrinio ir ekonominio aptarnavimo sąlygas, būtini panašūs atstumai iki atitinkamų jos centrų. Taip ir buvo konstruojama pirmoji Lietuvos rajoninio planavimo schema – daugiau tinkanti rinkos, o ne direktyvinės ekonomikos sąlygoms (žinoma, tuo metu šios nuostatos nebuvo

3 lentelė. Svarbiausių Austrijos miestų – federacinių žemių centrų gyventojų skaičiaus (tūkst. žm.) kitimo dinamika, vykdant policentriškos urbanistinės plėtros strategiją [9]

Table 3. Population (thousand people) change dynamics of the Austrian cities as federal land centres in the process of implementation of polycentric urban development strategy [9]

Miestas	1910		1934		1951		1971		2001*	
	gyv.	%	gyv.	%	gyv.	%	gyv.	%	gyv.	%
VIENA	2 083	100	1 935	93	1 616	78	1 614	76	1 573	75
GRASAS	193	100	210	109	226	117	248	128	226	117
LINCAS	97	100	115	118	184	189	202	207	186	189
ZALCBURGAS	56	100	69	123	102	182	128	228	145	259
INSBRUKAS	65	100	78	121	95	146	115	177	114	175

* Autoriaus papildymas.

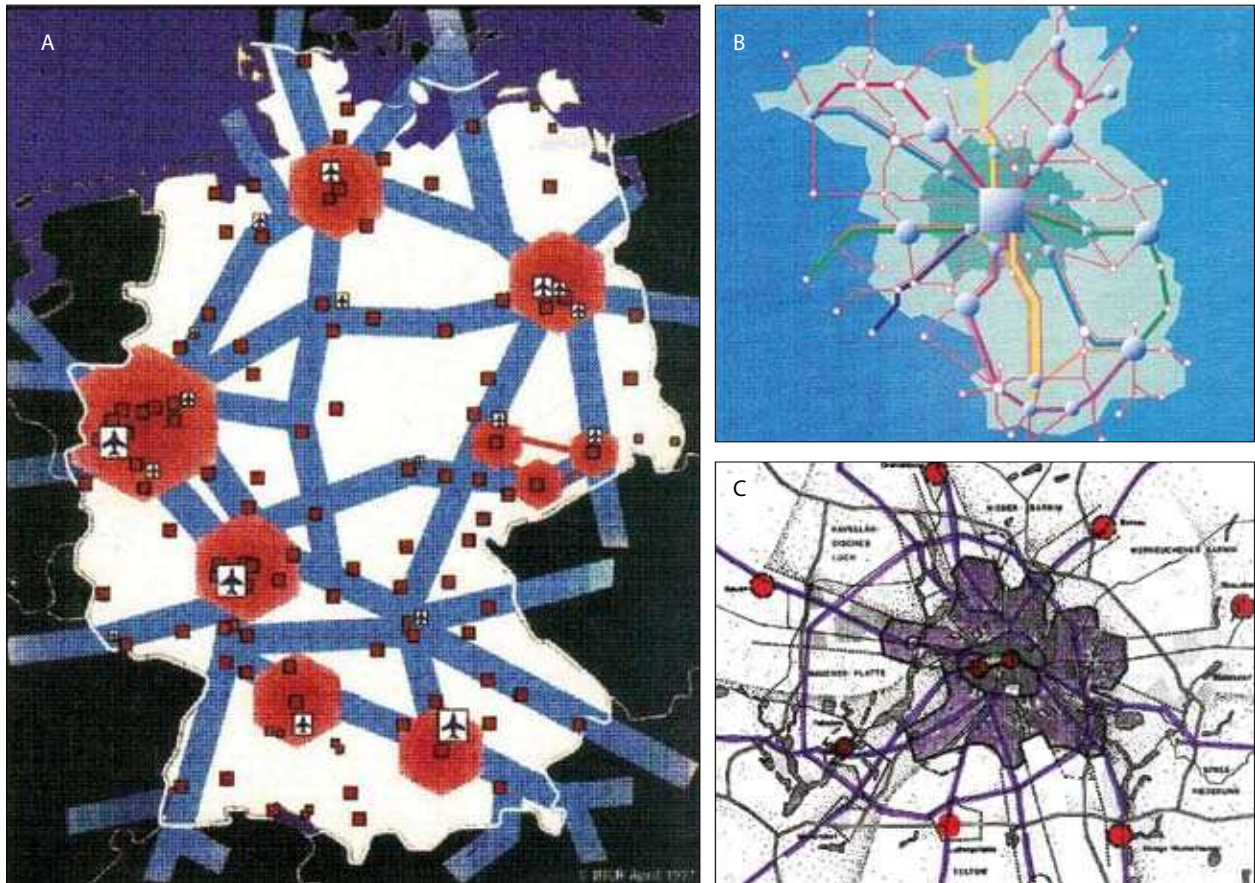
skelbiamos, nors jų esmė dėl to nepakito). Aptariant buvusius nesutarimus, reikėtų atsižvelgti ir į atstovaujamos mokslo disciplinos specifiką. Pvz., geografų uždavinys – tirti gamtinių ir visuomeninių procesų teritorinės sklaidos dėsningumus, o urbanistų – vertinti juos pagal reikšmę visuomenės raidai ir siūlyti jų tobulinimo strategijas.

Šiandien, po septyniolikos nepriklausomo, rinkos sąlygų reguliuojamo gyvavimo metų, galime įvertinti pirmosios rajoninio planavimo schemos sudarymo metodikos šiuolaikiškumą. Matome, kad vyraujantis miestą kuriantis veiksnys yra nebe pramonė ar kitos gamybos šakos, o paslaugų sektorius. Jo lyginamasis svoris šalies pridėtinės vertės struktūroje dabar siekia 60 proc. (pramonės – atitinkamai 26 proc., statybos – 9 proc., žemės ūkio – 5 proc. [21]). Verta prisiminti nuo seno žinomą formulę, pagal kurią paslaugų sektoriuje dirbančių žmonių dalis atspindi miesto centralumą arba jo išorinių funkcijų išsivystymą [6]. Taigi, siekiant suteikti vienam ar kitam regiono centrui aukštesnį rangą, reikėtų didinti jo socialinį ir kultūrinį potencialą ir aptarnaujamo regiono teritoriją, t. y. apimti daugiau gyventojų. Ir priešingai, nepagrįstai augančius centrus tam tikru mastu galima riboti mažinant jiems priskirto regiono dydį. Į šiuos dalykus reikėtų atkreipti dėmesį rengiant vienokius ar kitokius siūlymus tolesniam Lietuvos regioninės struktūros tobulinimui.

Šalies regioninės struktūros tobulinimo gairės

Minėta, kad policentriška regioninė struktūra yra priimta visose ES šalyse. Tai antrasis hierarchinis valstybės teritorinės sandaros lygmuo, skaidantis į dalis (žemės, federacijas, provincijas, apskritis, kraštus, kt.) visą valstybės plotą, suteikiant joms daugiau ar mažiau savarankiškumo spręsti visuomeninių procesų aktyvinimo klausimus. Dydziumi ir gyventojų skaičiumi regionai įvairuoja tiek skirtingose šalyse, tiek vienoje valstybėje. Įžvelgiama bendra tendencija – mažesnių valstybių ir tankiau apgyvendintų rajonų regioninė sandara yra smulkesnė ir atvirkščiai. Bendro standarto siekiama tik skirstant šalių teritorijas į hierarchinius lygmenis (NUTS – 1, 2, 3...). Lietuvoje 1964 m. priimtos ir 1994 m. įteisintos teritorinės struktūros esminis principas taip pat yra hierarchinė (pakopinė) struktūra: regionas (apskritis) → rajonas (savivaldybė) → teritorinis mikrorajonas (seniūnija). Kiekvienas teritorinis lygmuo remiasi savo centru ir daugiau ar mažiau integruota gyvenamųjų vietovių (miesto ir kaimo) sistema. Pažymėtina, kad tik nepriklausomybės metais

(1994) ši struktūra yra įtvirtinta valstybės įstatymu ir turi apibrėžtas ribas, centrus, administracinį aparatą, yra valstybinė įvairių socialinių ir ekonominių charakteristikų apskaita. Sovietmečiu Lietuvos regioninė struktūra buvo kuriama prisidengiant pripažinta SSRS mažųjų miestų prioritetinės plėtros doktrina. Planuota, kad, be 5 pagrindinių miestų, kai kurie mažieji miestai turi būti plečiami ne vien decentralizuotai paskirstant šalies teritorijoje „gamybines jėgas“, bet ir ugdant apibrėžtuose taškuose miestų socialinį ir kultūrinį potencialą. Tikėtasi, kad laikui bėgant, jie taps regionų centrais *de facto*. Ši Respublikos vadovybės patvirtinta Lietuvos teritorijos apgyvendinimo sistemos (VAS) schema – moksliskai nuodugnai pagrįstas ir įtikinantis savo socialiniu bei ekonominiu tikslingumu dokumentas – buvo tam patikimas orientyras. Jame pateikti detalūs įvairių struktūrinių sistemos elementų parametrai imti kaip pagrindas žemesnių grandžių miestų ir rajonų plėtros planams rengti. 1964 m. VAS schema, sudaryta laikotarpiui iki 1980 metų, faktiškai veikia iki šiol, nes naujajame (2002 metų) LR teritorijos bendrajame plane teritorinės struktūros klausimai neliesti. Vis dėlto tokia reikmė, mūsų manymu, yra. Ją brandina ryškėjančios naujos šalies ilgalaikės raidos tendencijos, kurias respektuojant sparčiau būtų pasiekti kultūros, mokslo, ūkio, socialinių paslaugų, kt. sferoms keliami tikslai. Jie yra susiję tiek su valstybės teritorinės sandaros, tiek su jos planinės struktūros tobulinimu. Šie du problematikos aspektai negali būti sprendžiami atskirai arba matant tik tam tikras šalies teritorijos dalis. Regioninės gyvenviečių sistemos vystymosi prognozėse, mūsų manymu, reikėtų plačiau naudotis jau pastebimomis palankiomis valstybės išorinės integracijos tendencijomis bei siekti regresinių reiškinių neutralizavimo, toliau mažinti įvairių šalies regionų vystymosi disproporcijas. Visų pripažįstama sėkmės sąlyga yra dėmesio ir išteklių konsolidavimas aiškiai apibrėžtiems ilgalaikiams prioritetiniams tikslams siekti, t. y. laikytis nuoseklios regioninės plėtros politikos, pagrįstos realiais šalies interesais ir galimybėmis. Vargu ar toks yra LR teritorijos bendrajame plane (2002 m.) įrašytas *europinio masto centro sujungiant Vilniaus ir Kauno potencialus* formavimo uždavinys, dėl akivaizdaus eskapizmo jau tapęs ironiškų komentarų objektu. Išskirtinė situacija, kai viename dokumente tuo pačiu metu teigiamos dvi viena kitą eliminuojančios šalies urbanistinės struktūros plėtojimo iki 2020 metų kryptys – regioninė policentriška ir centruota „dvimiesčio“, – kelia abejonių plano rengėjų kompetencija. Sudėtingoje padėtyje atsiduria kiti šalies regionai, norėdami apibrėžti

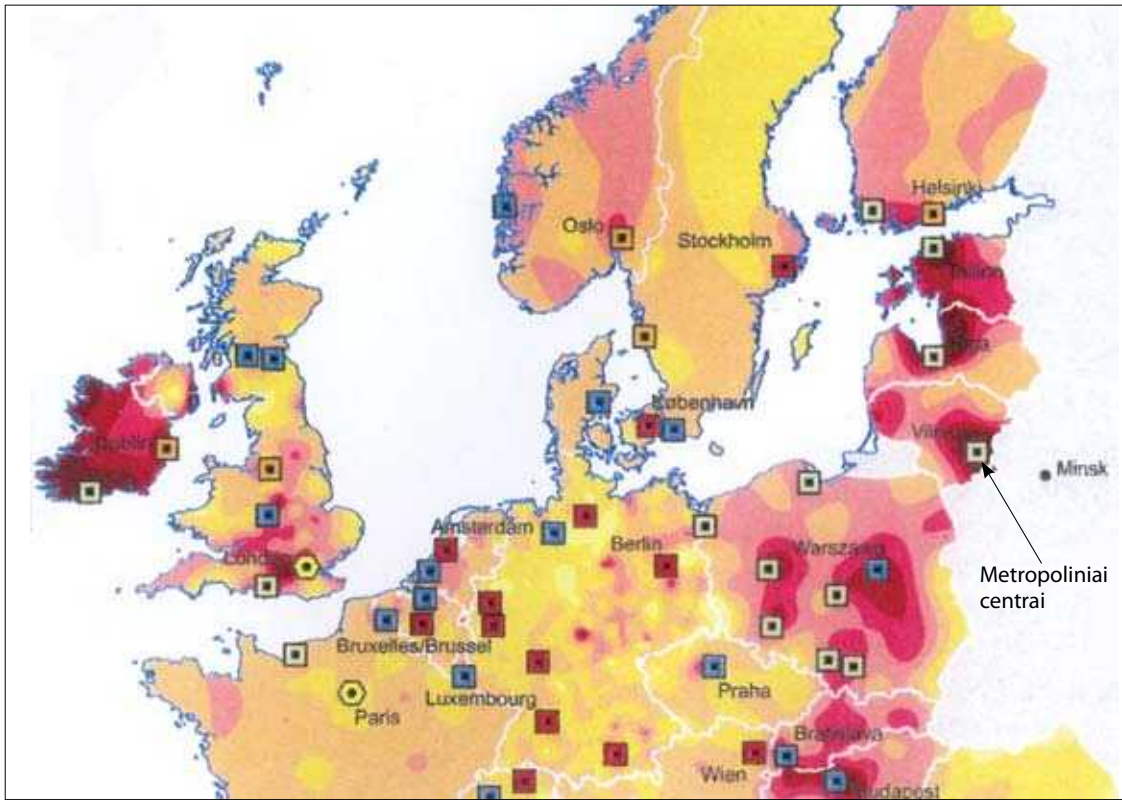
6 pav. Policentriškos urbanistinės plėtros planavimo pavyzdys (Vokietijos atvejis) [22]: A – nacionalinės struktūros metropolinių branduolių sistema; B – regioninės struktūros (Berlynas–Brandenburgas) schema; C – Berlyno ir jo priemiesčio struktūra
Fig 6. Example of polycentric urban development planning (the case of Germany) [22]: A – metropolitan core system of national structure; B – scheme of regional structure (Berlin-Brandenburg); C – structure of Berlin and its suburbs

savojo lygmens gyvenviečių sistemos tolesnės plėtros perspektyvas. Praktikoje, rengdami įvairių regionų (apskričių) ar rajonų (savivaldybių) teritorijos bendruosius planus, rengėjai gali rinktis vieną iš dviejų LR teritorijos bendrajame plane nurodytų strategijų. Sudėjus tokius planus į vieną krūvą, gali pasirodyti, kad atliktas bevertis, chaosą kuriantis darbas. Tokia padėtis vargu ar kur kitur būtų įmanoma. Paprastai valstybės pasirinkta strategija nuosekliai atsispindi visuose teritorinių sistemų grandyse (6 pav.).

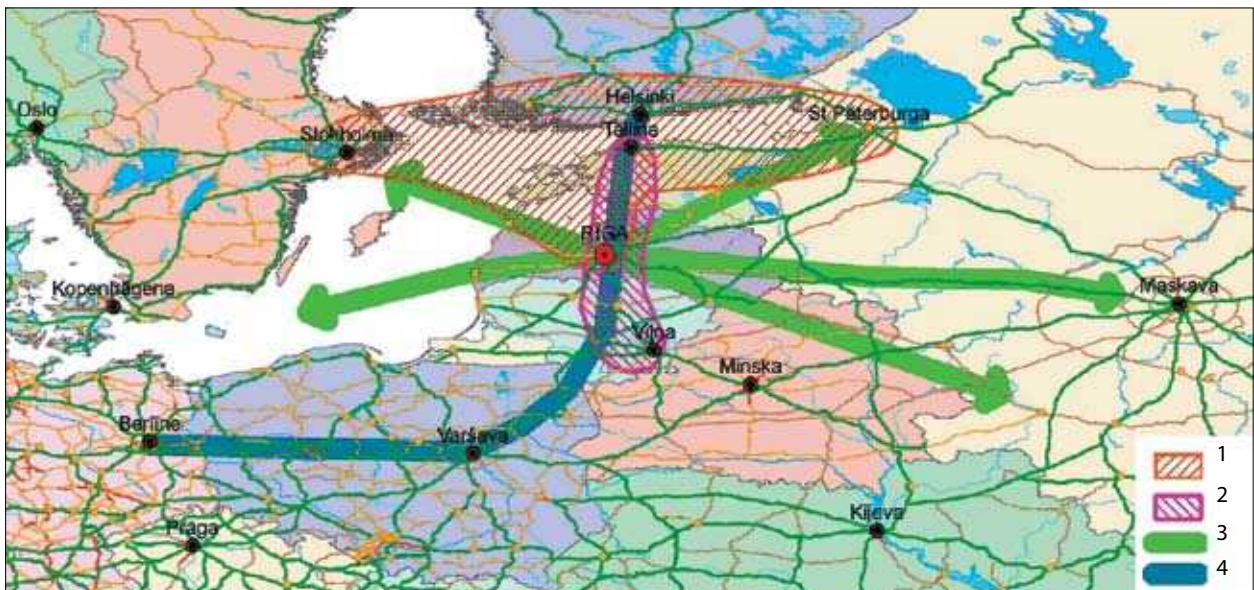
Tarp respektuotinių, palankių Lietuvai europinės integracijos stimuliuojamų veiksmų, kurie turėtų būti aiškiai įvardijami, yra augantis Klaipėdos miesto ir jo regiono vaidmuo. Tokia tendencija, kai iškeliami du šalies urbanistinio kamieno galiniai poliai – Vilnius ir Klaipėda ir koreguojama vienpusė Vilniaus plėtros kryptis, yra prognozuota ir anksčiau [23]. Ją jau pastebi (remdamiesi daugiausia investicijų dinamikos rodikliu) užsienio specialistai, tiriantys ES šalių regioninės plė-

tros dinامينius procesus (7 pav.). Sėkmingo Klaipėdos augimo perspektyva, būdinga visiems prie Baltijos jūros esančių valstybių centrams, plės mūsų uostamiesčio įtaką vakarinėje šalies dalyje. Telkiant išteklius, atrodo, jau dabar reikėtų svarstyti apie Telšių apskrities integravimą į Klaipėdos regiono sudėtį ir Telšių miesto perkvalifikavimą į šio regiono subcentrą (išskyrus Mažeikių miestą ir rajoną, kurie tvirčiau susiję su Šiauliais).

Šiaulių miestui, o ypač šalies centriniam regionui, kuris formuojasi žiedu apie Kauno miestą išsidėsčiusių savivaldybių pagrindu, naujus plėtros stimulus atveria tikrove tampanti šiaurės–pietų tarpvalstybinių komunikacinių koridorių *Via Baltica* ir *Rail Baltica* realizacija. Ši ašis neabejotinai taps viena ES urbanistinio kamieno šakų. Ji jau dabar aiškiai akcentuojama Rygos miesto urbanistinės plėtros 2006–2018 m. plane (8 pav.). Į ją ir į svarbiausiais regiono subcentrais faktiškai virtusius Kėdainius ir Marijampolę jau persiorientavo bendrajame plane prognozuojama Kauno

7 pav. Vidutinio metinio BVP augimo (2–12 proc.) Baltijos regiono valstybėse 1995–2002 m. metropolinės zonos [24] (intensyvesnė spalva reiškia didesnį BVP augimą)
Fig 7. Metropolitan areas of Baltic region states with average yearly development of GDP per capita (2–12 %) in 1995–2002 [24]. More intensive color indicates higher GDP growth

8 pav. Svarbiausios išorinės interesų kryptys Rygos miesto urbanistinės plėtros plane [14]: 1 – Baltijos pakrančių regionas; 2 – Baltijos šalių metropolinė ašis; 3 – Vyraujantys Rygos miesto interesai; 4 – Via Baltica koridorius
Fig 8. Main external directions of interests in urban development plan of Riga city [14]: 1 – Baltic coast region; 2 – metropolitan axis of Baltic states; 3 – predominant interests of Riga city; 4 – Via Baltica corridor

4 lentelė. Lietuvos perspektyvinės regioninės gyvenviečių sistemos
Table 4. Perspective regional settlement systems of Lithuania

Rodikliai	Gyvenviečių sistemos		
	išvystytos	neišvystytos	formuojamos
Miestai-centrai	dideli išvystyti (2)	dideli (3)	vidutiniai (3)
Bendras gyventojų skaičius, tūkst. žm.	810–830	250–490	180–250
Miestų skaičius sistemoje	13–19	12–17	7–15
Teritorija, tūkst. km ²	8,3–11,3	6,6–9,9	5,2–9,6

miesto teritorinė plėtra. Matyti, kad esančio tik 57 km atstumu nuo Kauno ir 64 km atstumu nuo išaugusio savarankiškesnio Alytaus, Marijampolės miesto ir apskrities ateitis yra susijusi su Kauno regionu ir šio regiono subcentro statusu.

Problemiškumu išsiskiria svarbus šaliai ES paribyje esantis Utenos miestas bei jo regionas, pasižymintis rekreaciniais ir kultūros paveldo ištekliais, savitu miestų ir miestelių tinklu bei išplėta vietine pramone, daugiausia nutolęs nuo didžiųjų šalies centrų. Apie regionui gresiančią depopuliaciją išpėja statistiniai apgyvendinimo tankio, gimstamumo, amžiaus struktūros, migracijos rodikliai. Pasaulinė urbanistikos praktika rodo, kad tokiu atveju pagelbėtų aiški valstybės parama stiprinant regiono centro išorinę reikšmę turinčią socialinę ir kultūrinę infrastruktūrą. Tai didintų miesto prestižą, patrauktų verslininkus, stabdytų migraciją. Prie Utenos regiono prasminga prijungti Rokiškio ir Švenčionių savivaldybes, suteikiant jų centrams aukštesnį – regiono subcentro statusą (šios savivaldybės ir dabar yra suvokiamos kaip priklausančios Lietuvos šiaurės rytų kraštui).

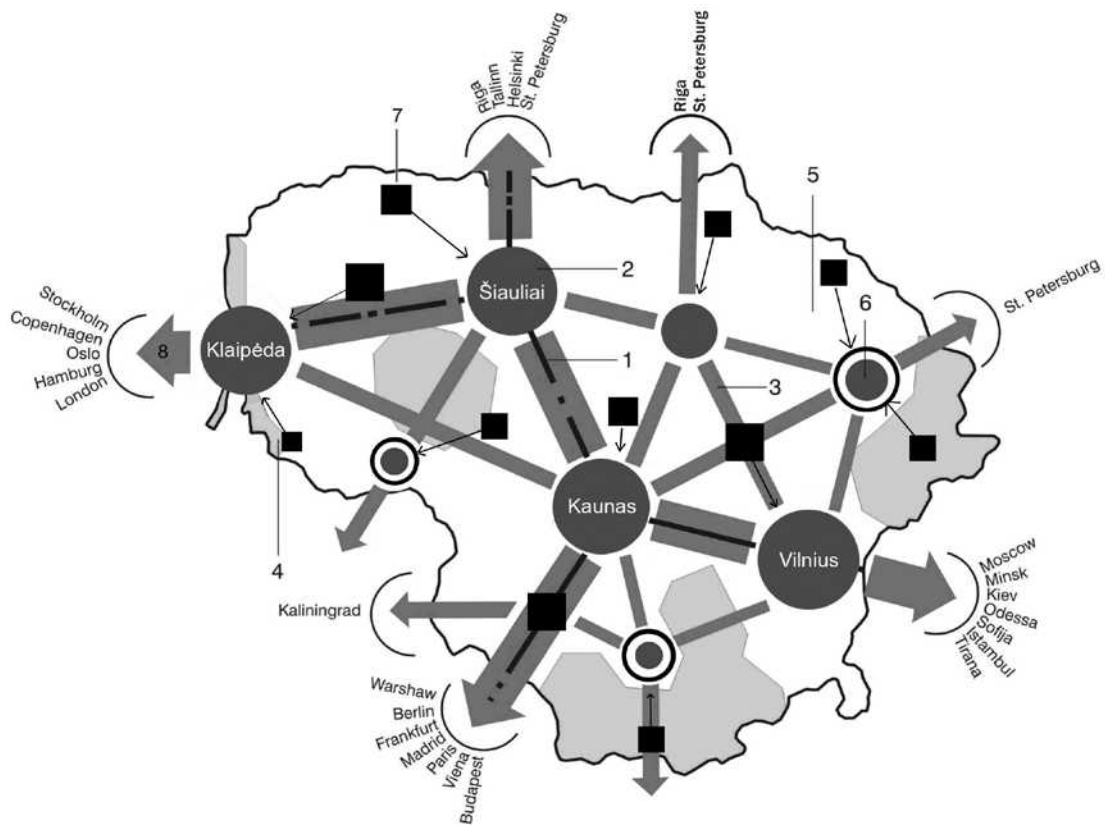
Konsoliduotą policentrišką Lietuvos urbanistinę struktūrą tuomet sudarytų du išvystyti (Vilniaus ir Kauno) regionai; trys neišvystyti (Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio) regionai bei trys vystomi (Utenos, Tauragės ir Alytaus) regionai (4 lentelė). Regionų (apskričių) atokesnėse dalyse socialinių, kultūrinių, finansinių, kt. paslaugų funkcijas perimtų subcentrų tinklas: Ukmergė – Vilniaus regione, Telšiai ir Šilutė – Klaipėdos regione, Mažeikiai – Šiaulių regione, Biržai – Panevėžio regione, Marijampolė ir Kėdainiai – Kauno regione, Rokiškis ir Švenčionys – Utenos regione, Druskininkai – Alytaus regione, Raseiniai – Tauragės regione (9 pav.).

Lietuvoje pagal europinius rodiklius turime vieną pradinės formavimosi stadijos metropolinį centrą – Vilniaus miestą [24]. Teritorinė plėtra ir gyventojų skaičius jam nėra svarbiausieji vystymosi parametrai.

Tarptautinį Vilniaus pripažinimą lems išplėtos kultūrinės funkcijos ir sostinės statusas (10 pav.)

Išvados

1. Policentriška šalių, regionų ir didžiųjų miestų plėtra yra išbandyta darnios urbanistinės plėtros strategija, ES šalyse laikoma prioritetu. Lietuvoje ši strategija, sėkmingai taikoma nuo 1957 m. ir intensyviau urbanizacijos periodu (1970–1990 m.), leido išugdyti grupę mažųjų miestų, dabar jau tapusių regionų centrais ar subcentrais. Policentriškos plėtros planai sunkiau įgyvendinami planuojant šalies didmiesčius, kai bendrųjų planų koordinavimą varžo administraciniai barjerai.
2. Naujos tarpvalstybinės integracijos kryptys bei regresyvi demografinė raida skatina vystyti regioninę šalies sandarą didesnio demografinių ir materialinių išteklių konsolidavimo būdu, siekiant realiomis galimybėmis pagrįstų tikslų. Tarp jų yra:
 - a) didėjantis į Baltijos regioną orientuoto Klaipėdos miesto ir regiono vaidmuo, atspindintis bendrą kaimyninėse šalyse matomą tendenciją, yra pozityvus reiškinys, galintis stabilizuoti šalies rytinio poliaus (Vilniaus m.) hipertrofuotą plėtrą ir ateityje lemti naują šalies urbanistinę struktūrą. Telkiant tam išteklius, tikslinga būtų integruoti į Klaipėdos regiono sudėtį gretimą mažiau gyvybingą Telšių apskritį, suteikiant Telšių miestui regiono subcentro statusą;
 - b) tarpvalstybiniai komunikaciniai koridoriai *Via Baltica* ir *Rail Baltica* naują plėtros stimulą ir regioninės integracijos šiaurė–pietūs kryptį teikia Kauno miestui. Subcentru faktiškai virtęs Marijampolės miestas kartu su apskritimi neišvengiamai taps Kauno regiono sudėtine dalimi ir dar daugiau sutvirtins šio didmiesčio padėtį šalies centre;

9 pav. Eventualus Lietuvos policentriškos urbanistinės struktūros modelis [23]: 1–3 – urbanistinio kamieno ašys, branduoliai ir šakos; 4 – poilsio ir rekreacijos teritorijos; 5 – žemės ūkio ir miškų plotai; 6–7 – kiti miestai – vystomų regionų centrai ir subcentrai; 8 – svarbiausios išorinės sąveikos kryptys

Fig 9. Eventual model of polycentric urban structure of Lithuania [23]: 1–3 – axes, cores and branches of urban stem; 4 – areas of rest and recreation; 5 – areas of agriculture and forests; 6–7 – other cities – centres and sub-centres of developing regions; 8 – main directions of external interaction

10 pav. Vilniaus – augančio ES metropolinio centro – panorama (iš SJ „Vilniaus planas“ fotoarchyvo)

Fig 10. Panorama of Vilnius as growing EU metropolitan centre (from photo archive of municipal enterprise „Vilniaus planas“)

- c) demografinių problemų patiriantis ES paribyje esantis Utenos regionas turėtų sulaukti rimtos valstybės paramos plėtojant jo centre išorinę reikšmę turinčią kultūrinę ir socialinę infrastruktūrą. Gyvybingumą regionui padėtų atgauti Lietuvos šiaurės rytų kraštui priklausančių Rokiškio ir Švenčionių savivaldybių prijungimas prie Utenos regiono. Konsoliduota šalies regioninė struktūra (turinti 8 regionus vietoj 10) su tvirtesniu Utenos regionu bei augančiu uostamiesčiu ir šalies centrą valdančiu išplėtotu Kauno regionu suteiktų valstybei daugiau dinamikos ir galimybių siekti pažangos.
3. Efektyvi šalies urbanistinė ir regioninės plėtros politika yra negalima be valstybės institucijos, kompetentingai ir kryptingai sprendžiančios svarbius šalies ūkiui, kultūrai, demografiniai raidai uždavinius. Aukščiausio lygmens teritorijų planavimo dokumentas – valstybės teritorijos bendrasis planas – turėtų remtis Lietuvoje aiškių pasiekimų turinčia policentriškos urbanistinės plėtros strategija, kurios pagrindas – visos šalies socialinė, kultūrinė ir ekonominė pažanga.

Literatūra

- STEPONAVIČIENĖ, G.; JUŠKEVIČIUS, P. Subalansuotos miestų plėtros prielaidos. *Urbanistika ir architektūra*, 2000, XXIV t., Nr. 4, p. 137–140.
- DAUNORA, Z. J.; JUŠKEVIČIUS, P.; VYŠNIŪNAS, A. Ar turime valstybės regioninę politiką, arba kam Lietuvai dipolis? *Kultūros barai*, 2004, Nr. 11(480), p. 17–21.
- DAUNORA, Z. J. Šalies miestų planavimui taikomos gyvenamųjų vietovių klasifikacijos ir jų funkcinės sandaros apibrėžimas. *Urbanistika ir architektūra*, 2006, XXX t., Nr. 4, p. 181–191.
- HARVEY, JACK. *Urban Land Economics*. Chapter 14. London: Macmillan Press LTD, 2000, p. 215–268.
- Модели в географии*. Сб. ст. под ред. Р. Дж. Чорли и П. Хаггета (пер. с англ.). Москва: Прогресс, 1971. 380 с.
- БОЖЕ-ГАРНЬЕ, Ж.; ШАБО, Ж. *Очерки по географии городов*. (Пер. с фр.). Москва: Прогресс, 1967. 424 с.
- ЦАРЕВ, Е. Кольца мегаполиса. *Архитектура. Строительство. Дизайн*. Москва, 2001, № 5/6 (28), с. 31–34.
- WORTMANN, W. *Wandel und Kontinuität der Leitvorstellungen in der Stadt- und Regionalplanung*. Akademie für Raumforschung und Landesplanung in Hannover am 18. März 1985, p. 20–25.
- JÄGER, W. Dezentralization - ein Ziel für Wien? *Bauforum*, 1980, Vol. 76, No. 11, p. 18–23.
- VASAB 2010 PLUS. Spatial Development Action Programme. PLANCO Consulting GmbH, Essen, 2001. 36 p.
- Sweden 2009 – a spatial vision. *Comprehensive summary*. Swedisch Board of Housing, Building and Planning, Karlskrona, 1995. 32 p.
- Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas*. LR aplinkos ministerija. Vilnius: UAB „Petro ofsetas“, 2004. 68 p.
- MITTRINGER, K. Spatial Development Scheme for Vienna. Iš *Tarptautinio seminaro „Miesto bendrųjų planų rengimo ir įgyvendinimo patirtis“ medžiaga*. Vilniaus miesto savivaldybė, 2005-12-02.
- KUBLAČOVŠ, A. The Perspective Spatial Structure of the Riga City. Iš *Tarptautinio seminaro „Miesto bendrųjų planų rengimo ir įgyvendinimo patirtis“ medžiaga*. Vilniaus miesto savivaldybė, 2005-12-02.
- Vilniaus m. savivaldybės teritorijos bendrojo plano 2015 sprendiniai*. SĮ „Vilniaus planas“, 2006.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997–2000 metų veiklos programa. Vilnius, 1996, p. 40–41.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001–2004 metų veiklos programa. Vilnius, 2000, p. 37–38.
- STAUSKAS, V. Lietuvos urbanistikos aspektai Europos Sąjungos prioritetų kontekste. *Urbanistika ir architektūra*, 2002, XXVI t., Nr. 2, p. 70–75.
- ŠEŠELGIS, K. Teritorijų planavimo raida Lietuvoje. *Urbanistika ir architektūra*, 1996, Nr. 1(21), p. 4–8.
- DAUNORA, Z. Tolesnė Lietuvos miestų centrinių funkcijų plėtra. *Mokslas ir technika*, 1994, Nr. 10, p. 27–29.
- Lietuva skaičiais*. 2007. Statistikos departamentas. Vilnius, 2007. 56 p.
- ASSIG, ULRIKE. Reflections to the Polycentric Regions approach of Sub-projects. Iš *Konferencijos „Metropolitan areas. The Baltic Sea regions“ pranešimų medžiaga*. Vilnius, 2004-04-24.
- DAUNORA, Z. J. Naujos Vilniaus plėtros gairės. *Urbanistika ir architektūra*, 1995, Nr. 1–2 (19–20), p. 4–27.
- In search of territorial potentials. The Espo programme*. ESPON Coordinated Unit in Luxembourg, 2005. 76 p.

POLYCENTRIC URBAN STRUCTURE AS STRATEGIC PRIORITY FOR LITHUANIA AND THE EU

Zigmas Jonas Daunora

Abstract. The paper discusses conditions for a polycentric development of cities and their systems. Suggestions for possible correction of our country's regional structure considering changed external interaction course and demographic potential development tendencies. Reasoning is based on attitudes sustained by scientific and global practice which nowadays are respected in different international programmes. The following propositions of accomplished analysis can be formulated:

1. Polycentric development of countries, regions and major cities is an approved strategy of sustainable development. This strategy is successfully evolved in Lithuania since 1957. During the period of intensive urbanization (1970–1990) it enabled to develop a group of small towns which became centres and subcentres of regions.

2. New directions of international integration and a regressive demographic development of the country initiate correction of its regional structure for a better consolidation of demographic and material resources. Such opportunities are provided by: a) the growing role of Klaipėda city and region which is oriented to the Baltic region; b) the fact that the international communication corridors of Via Baltica and Rail Baltica, emphasizing the importance of the north-south direction, are becoming a reality.

3. Urban planning and regional development require the government's attention, adequate to the importance of the tasks to be solved. The country's consolidated regional structure with 8 regions instead of 10, stronger Utena region, with growing seaport and Kaunas region, dominating in the centre of the country, would give more dynamics and opportunities for the progress of the state.

Keywords: country, region, city, polycentric urban structure, development.

ZIGMAS JONAS DAUNORA

Doctor of the Humanities (arch.), Prof. Dept of Urban Design, Vilnius Gediminas Technical University (VGTU), Trakų g. 1/26, LT-01132 Vilnius, Lithuania. E-mail: urbkat@ar.vgtu.lt

Teaching: lectures on architectural design, urban composition, urban renewal. Probation: Moscow Institute of Architecture (1988), Boston City Municipality (1990), Canadian Urban Institute in Toronto (1995). Publications: author of a textbook "Design of Social Housing" (1998), co-author of a monograph "Preservation of visual identity of the Vilnius City and principles of its development" (2004), author of over 100 scientific publications. Conferences: reports at 20 international conferences, symposia or seminars in different countries. Projects: author or co-author of some town Master Plans, several detailed layouts and building designs, participant of various urban design compositions. Research interests: renovation of living and public space in urban structures, coordinated planning of towns and regions.